

Factsheet 2016-5

De staat van het hoger beroep in het strafrecht

Auteur: M.T. Croes

1 Inleiding

In het kader van een goede rechtsbedeling speelt het hoger beroep een belangrijke rol. Het biedt de gelegenheid voor de controle op en het herstel van onjuiste beslissingen; het biedt de mogelijkheid tot herkansing; en het bevordert de rechtseenheid en rechtsontwikkeling (Croes, 2016).

Deze factsheet doet verslag van het onderzoek naar de staat van het hoger beroep in het strafrecht. Afzonderlijke deelstudies naar de staat van het hoger beroep in het bestuursrecht¹ en het civiel recht² zijn reeds verschenen. Het doel van het overkoepelende onderzoeksproject naar de staat van het hoger beroep is basale, beleidsrelevante informatie te leveren

die van dienst zou kunnen zijn bij de vorming van de gedachten over het efficiënter inrichten van het hoger beroep c.q. het beperken ervan. Om te kunnen bepalen wat een gerichte inzet van de rechter in hoger beroep zou kunnen zijn, is het van belang om voor de verschillende rechtsgebieden inzicht te krijgen in de praktijk van het hoger beroep: wat zijn kenmerken van hoger beroepzaken, hoe vaak gaat welke partij in beroep, hoe vaak is dat succesvol voor degene die in beroep gaat?

Een deel van de hier gepresenteerde resultaten is recent verschenen in een memorandum dat diende ter ondersteuning van de lopende herijking van het hoger beroep in het strafrecht (Croes, 2016). Om de eenheid in en vergelijkbaarheid van de rapportages naar aanleiding van de drie studies naar de staat van het hoger beroep te bevorderen, worden die resultaten waar nodig hier herhaald. De bronnen waaraan de gegevens zijn ontleend, zijn voor het genoemde memorandum en deze factsheet grotendeels identiek. Het gaat om:

- gegevens over de behandeling van de zaak in eerste aanleg die verkregen zijn uit het datasysteem van het Openbaar Ministerie (OMDATA);

¹ www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/hoger-beroep-in-het-bestuursrecht.aspx

² www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/rechtsvergelijkend-onderzoek-hoger-beroep.aspx?cp=44&cs=6796

- gegevens over de behandeling van de zaak in tweede aanleg uit het justitieel documentatiesysteem (OBJD);
- gegevens uit het productiesysteem van de gerechtshoven (NIAS)
 - over de behandeling van de zaak: de jaren 2009-2013 voor de gerechtshoven in Den Haag en Den Bosch;
 - over de afronding van de zaak: de jaren 2008-2016 voor alle gerechtshoven;
- de arresten uit 2012 en 2013 van de gerechtshoven in Den Haag en Den Bosch.

De databronnen worden in het genoemde memorandum uitgebreider behandeld. Er is voor gekozen om zaken die in 2008 en 2009 (datum van de dagvaarding) bij de rechtspraak instroomden, over de tijd te volgen. Op basis van het (versleutelde) parketnummer, dat in het kader van de behandeling in eerste aanleg aan een zaak wordt toegekend, zijn de gegevens uit de OBJD en NIAS aan de gegevens uit OMDATA gekoppeld. Het aldus verkregen bestand is gebruikt voor de beantwoording van de meeste onderzoeksvragen. Daarnaast is gebruikgemaakt van de arresten en verlobbeschikkingen uit 2012 en 2013 van twee gerechtshoven: één in de Randstad (Den Haag) en één daar buiten (Den Bosch).

De oorspronkelijke startnotitie van het onderzoeksproject telde veertien onderzoeksvragen op het gebied van het strafrecht. Niet alle onderzoeksvragen waren met behulp van de voornoemde gegevensbronnen te beantwoorden. Gegeven de tijdsinvestering die het onderzoek op basis van de voornoemde bronnen reeds vergde, is ervan afgezien de paar vragen die met gebruikmaking van deze bronnen niet te beantwoorden waren, in behandeling te nemen.³

³ Het gaat om de volgende vragen:

3 *Op welke gronden is het hoger beroep ingesteld?*

6 *Waarin wijkt het oordeel in hoger beroep af van de uitspraak in eerste instantie? Bijv.:*

a - *Bewezenverklaring;*

b - *Strafbaarheid van het feit;*

c - *Strafbaarheid van de verdachte.*

8a *Hoe kenmerken de zaken zich waarin de hoger beroepsrechter de uitspraak van de rechter in eerste aanleg vernietigt qua strafbare feiten in eerste en tweede aanleg?*

13 *Hoeveel tijd kost het rechters om in de verlobzaken over toelating tot het hoger beroep te oordelen in verhouding tot de werkzaamheden voor de behandeling van het hoger beroep zelf?*

14 *Hoe wordt het "voortbouwend appel" toegepast (artikel 415, eerste lid, artikel 416 en artikel 410 Sv)? Het gaat om de*

Het merendeel van de onderzoeksvragen kon wel worden beantwoord. Zij worden in paragraaf 2 genoemd waarbij direct het antwoord wordt gegeven. Bij de nummering van de vragen is de volgorde van de startnotitie aangehouden.

2 Onderzoeksvragen en resultaten

De eerste en tweede onderzoeksvraag luiden:

- 1 *Hoe vaak (absoluut en relatief) wordt in strafrechtzaken hoger beroep ingesteld?*
- 2 *Wie is de appellant (officier van justitie, verdachte, beiden)?*

Deze twee onderzoeksvragen worden beantwoord met behulp van gegevens van het Openbaar Ministerie (OMDATA). Als uitgangspunt is de instroom van zaken in eerste aanleg in 2008 en 2009 genomen. Het gaat daarbij om 576.722 zaken (overtredingen en misdrijven). Deze zaken zijn over de tijd gevolgd. Tabel 1 geeft een overzicht van de aantallen zaken waarin hoger beroep werd ingesteld. De tabel maakt duidelijk dat in meer dan 90% van de gevallen het hoger beroep werd ingesteld door de verdachte.

Tabel 1 Het instellen van hoger beroep (instroom 2008/2009)

	Hoger beroep ingesteld	
	N	N%
Door verdachte	43.954	91,8
Door officier van justitie	2.869	6,0
Door verdachte en officier van Justitie	1.082	2,3
Totaal	47.905	100

Bron: OMDATA

Voordat de zaak in hoger beroep wordt uitgeroepen, kan de appellant deze weer intrekken. Dit gebeurt geregeld. Tabel 2 geeft daarom een overzicht van de aantallen zaken waarin hoger beroep werd ingesteld, dit appel niet werd ingetrokken en de zaak ter behandeling aan het hof werd overgedragen.⁴ Zoals vergelijking van tabel 1 met tabel 2 duidelijk maakt, komen relatief veel intrekkingen op het conto van de officier van justitie. Na verdiscontering van de intrekkingen daalt het aandeel in de appellaten dat is ingesteld door de officier van justitie en stijgt het aandeel

vraag of, en zo ja op welke wijze de hoven de mogelijkheid benutten om de behandeling in hoger beroep te beperken tot de bezwaren die door de verdachte en het OM worden ingebracht tegen het vonnis in eerste aanleg.

⁴ Intrekkingen van het hoger beroep kunnen ook na de overdracht nog plaatsvinden. Zie Croes (2016).

in de appellen dat ingesteld is door de verdachte. In bijna 7% van de zaken die in 2008 of 2009 in eerste aanleg instroomden, werd hoger beroep ingesteld en niet ingetrokken.

Tabel 2 Het instellen van hoger beroep gecorrigeerd voor intrekkingen (instroom 2008/2009)

	Hoger beroep niet ingetrokken	
	N	N%
Door verdachte	36.321	92,9
Door OvJ	1.863	4,6
Door verdachte en OvJ	925	2,4
Totaal	39.109	100

Bron: OMDATA

4 *Hoe kenmerken de zaken zich waarin hoger beroep is ingesteld?*

- a *Qua strafbare feiten in eerste en tweede aanleg.*
- b *Qua sancties of maatregelen die zijn opgelegd in eerste en tweede instantie.*

De vierde onderzoeksvraag onder (a) wordt hier beantwoord met behulp van gegevens uit OMDATA en onder (b) met behulp van een gegevensbestand waarin gegevens uit OMDATA zijn gecombineerd met gegevens uit de OBJD. Door gebruik te maken van de OBJD was het mogelijk voor ruim 23-duizend van de 39-duizend zaken waarin hoger beroep werd ingesteld (en niet werd ingetrokken) de sancties te vergelijken die in eerste en tweede aanleg werden opgelegd.⁵

⁵ Zie Croes (2016). De ruim 23-duizend zaken konden (a) worden teruggevonden in de OBJD en (b) hadden de strafoplegging in tweede aanleg geregistreerd staan.

Wat de strafbare feiten betreft, is uitgegaan van de standaard misdrijven classificatie van het CBS (De Heer-de Lange & Kalidien 2014, p. 285-289) die in OMDATA wordt gehanteerd en op de wetsartikelen is gebaseerd die tegen de verdachte worden ingebracht. Deze classificatie is vervolgens uitgebreid om onderscheid te kunnen maken naar verschillende soorten overtredingen. Wanneer er sprake was van (verdenking van) meerdere gepleegde feiten, is het (volgens de registratie in OMDATA) zwaarst wegende feit gekozen om de zaak te kwalificeren.

In de kolommen van tabel 3 staan van links naar rechts weergegeven:

- het zwaarst wegende strafbare feit dat de zaak kwalificeert;⁶
- de absolute en relatieve aantallen zaken per kwalificerend strafbaar feit in eerste aanleg;
- de absolute en relatieve aantallen zaken per kwalificerend strafbaar feit in tweede aanleg (gecorrigeerd voor intrekkingen);
- de relatieve mate waarin per kwalificerend strafbaar feit hoger beroep (HB) werd ingesteld (% HB);
- de ratio van relatieve onder- of oververtegenwoordiging waarmee hoger beroep werd ingesteld (1 is naar rato, minder dan 1 is ondervertegenwoordigd, meer dan 1 is oververtegenwoordigd).

⁶ Om welke misdrijven het gaat bij de categorie 'poging tot misdrijf' is onbekend.

Tabel 3 Strafbare feiten in eerste en tweede aanleg (instroom 2008-2009)

Kwalificerend strafbaar feit	Eerste aanleg		Tweede aanleg		% HB	
	N	N%	N	N%	N%	Ratio
Verkrachting	736	0,1	243	0,6	33,0	4,9
Poging tot misdrijf	45	0,0	13	0,0	28,9	4,3
Tegen het leven	4.020	0,7	1.117	2,9	27,8	4,1
Dood/letsel door schuld	61	0,0	15	0,0	24,6	3,6
Overig seksueel	1.165	0,2	258	0,7	22,1	3,3
Valsheidsmisdrijven	8.055	1,4	1.483	3,8	18,4	2,7
Diefstal met geweld	7.629	1,3	1.268	3,2	16,6	2,5
Afpersing	687	0,1	98	0,3	14,3	2,1
Bedrog	2.966	0,5	425	1,1	14,3	2,1
Discriminatie	129	0,0	18	0,0	14,0	2,1
Harddrugs	11.089	1,9	1.612	4,1	14,5	2,1
Aanranding	856	0,1	115	0,3	13,4	2,0
Overige misdrijven wetboek van strafrecht	9.355	1,6	1.246	3,2	13,3	2,0
Softdrugs	5.099	0,9	646	1,7	12,7	1,9
Diefstal d.m.v. braak	7.996	1,4	916	2,3	11,5	1,7
Overig gekwalificeerd diefstal	24.213	4,2	2.766	7,1	11,4	1,7
Gemeengevaarlijke delicten	1.817	0,3	184	0,5	10,1	1,5
Openbaar gezag	8.178	1,4	837	2,1	10,2	1,5
Verduistering	3.281	0,6	331	0,8	10,1	1,5
Bedreiging	13.603	2,4	1.328	3,4	9,8	1,4
Mishandeling	37.087	6,4	3.587	9,2	9,7	1,4
Openbare orde	15.678	2,7	1.480	3,8	9,4	1,4
Heling	5.461	0,9	486	1,2	8,9	1,3
Overtreding WA-verzekering motorrijtuigen	60.755	10,5	4.400	11,3	7,2	1,1
Economie	12.142	2,1	812	2,1	6,7	1,0
Schennis der eerbaarheid	491	0,1	33	0,1	6,7	1,0
Wapens en munitie	4.141	0,7	278	0,7	6,7	1,0
Eenvoudige diefstal	28.117	4,9	1.773	4,5	6,3	0,9
Overig WVV94 + WVV(oud)	51.205	8,9	3.151	8,1	6,2	0,9
Vernieling	10.849	1,9	628	1,6	5,8	0,9
Doorrijden na ongeval	4.427	0,8	251	0,6	5,7	0,8
Militair	155	0,0	7	0,0	4,5	0,7
Overige wetten	4.257	0,7	200	0,5	4,7	0,7
Overtreding reglement verkeersregels en -tekens	37.309	6,5	1.527	3,9	4,1	0,6
Rijden onder invloed	41.580	7,2	1.431	3,7	3,4	0,5
Onbekend ^a	68.825	11,9	2.019	5,2	2,9	0,4
Overtredingen strafrecht	18.980	3,3	555	1,4	2,9	0,4
Overtreding vreemdelingenbesluit	1.188	0,2	36	0,1	3,0	0,4
Overtreding wet personenvervoer	33.940	5,9	967	2,5	2,8	0,4
Overtreding binnenvaartpolitiereglement	897	0,2	24	0,1	2,7	0,4
Overtreding leerplichtwet	9.426	1,6	223	0,6	2,4	0,3
Overtreding visserijwet	1.527	0,3	30	0,1	2,0	0,3
Overtreding betreffende het openbaar gezag ^b	15.217	2,6	259	0,7	1,7	0,3
Overtreding regeling voertuigen	2.088	0,4	33	0,1	1,6	0,2
Totaal	576.722	100	39.109	100	6,8	1,0

^a Grotendeels betreft dit overtreding van Algemene Politie Verordeningen.

^b Grotendeels betreft dit overtreding van de identificatieplicht.

Bron: OMDATA

Tabel 3 maakt duidelijk dat er bovengemiddeld vaak hoger beroep werd ingesteld in zaken waarin de verdachte beschuldigd werd van ernstige delicten c.q. in zaken waarin het bewijs moeilijk(er) te leveren was: verkrachting, een misdrijf tegen het leven en dood c.q. letsel door schuld. Het tegendeel geldt wanneer het om overtredingen (met uitzondering van overtreding van de wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen) ging.

Wat de strafoplegging betreft, geven de tabellen 4 en 5 inzicht. Tabel 4 presenteert de absolute en relatieve frequentie van de straffen in eerste aanleg, zowel voor de populatie van zaken als geheel, als voor de groep zaken waarin hoger beroep werd ingesteld. De cijfers geven dus weer hoe vaak een sanctie voorkwam in de gehele populatie van zaken (beperkt tot de 509.030 zaken waarin er sprake was van strafoplegging) en in de groep zaken waarin hoger beroep

werd ingesteld (en niet werd ingetrokken).⁷ De tabel maakt in de kolom 'ratio' duidelijk wat de mate van onder- c.q. oververtegenwoordiging was van een opgelegde strafsoort onder de zaken waarin hoger beroep werd ingesteld (en niet werd ingetrokken). Oververtegenwoordigd waren: onvoorwaardelijke gevangenisstraf, onvoorwaardelijke hechtenis, voorwaardelijke gevangenisstraf, onvoorwaardelijke jeugddetentie, onvoorwaardelijke taakstraf en onvoorwaardelijke ontzegging van de rijbevoegdheid. De overige strafsoorten waren ondervertegenwoordigd.

⁷ NB: straffen worden geregeld in combinatie opgelegd. Daarmee is hier geen rekening gehouden. De groep zaken waarin geen straffen zijn opgelegd, omvat – maar blijft niet beperkt tot – de zaken waarin de verdachte werd vrijgesproken.

Tabel 4 Absolute en relatieve frequentie van opgelegde straffen voor de populatie zaken in eerste aanleg en voor zaken waarin hoger beroep werd ingesteld (en niet ingetrokken) (N=509.030/N=39.109)

	Np	Np%	N-HB	N-HB%	Ratio
Onvoorwaardelijke gevangenisstraf	46.270	9,1	11.566	29,6	3,3
Onvoorwaardelijke hechtenis	12.589	2,5	3.038	7,8	3,1
Voorwaardelijke gevangenisstraf	41.187	8,1	5.965	15,3	1,9
Onvoorwaardelijke jeugddetentie	2.907	0,6	347	0,9	1,5
Onvoorwaardelijke taakstraf	81.543	16,0	8.120	20,8	1,3
(On)onvoorwaardelijke OBM	61.353	12,1	5.218	13,3	1,1
Voorwaardelijke jeugddetentie	5.560	1,1	381	1,0	0,9
Voorwaardelijke hechtenis	10.435	2,0	570	1,5	0,8
Voorwaardelijke taakstraf	28.212	5,5	1.616	4,1	0,7
Onvoorwaardelijke geldboete	333.914	65,6	14.002	35,8	0,5
Voorwaardelijke geldboete	35.721	7,0	1.193	3,1	0,4

Relatieve frequentie berekend op de hoger beroepzaken waar strafgegevens over voorhanden waren.

Bron: OMDATA en OBDJ, bewerking WODC

Tabel 5 geeft een overzicht van de frequentie waarmee straffen in tweede aanleg werden opgelegd. De gegevens hebben betrekking op de groep van ruim 23-duizend zaken waarvoor strafgegevens uit de eerste en tweede aanleg voorhanden waren (zie Croes, 2016).⁸ Deze tabel maakt duidelijk dat, ver-

geleken met de eerste aanleg, de volgende straffen relatief vaak in tweede aanleg werden opgelegd (ratio is groter dan 1,0): voorwaardelijke geldboete, voorwaardelijke hechtenis, en onvoorwaardelijke taakstraf. De frequentie waarmee de overige strafsoorten in tweede aanleg werden opgelegd, was relatief gering (ratio is kleiner dan 1,0).

⁸ Vergelijking van de vijfde kolom (N-HB%) in tabel 4 met de derde kolom in tabel 5 (N%) maakt duidelijk dat in de selectie van zaken waarover kon worden beschikt om de eerste aanleg met de tweede aanleg te vergelijken zwaardere strafsoorten (onvoorwaardelijke gevangenisstraf, onvoorwaardelijke hechtenis, onvoorwaardelijke en voorwaardelijke jeugddetentie, onvoorwaardelijke en voorwaardelijke taakstraf, (on)voorwaardelijke OBM) waren oververtegenwoordigd en lichtere strafsoorten

(voorwaardelijke gevangenisstraf, onvoorwaardelijke en voorwaardelijke geldboetes) waren ondervertegenwoordigd.

Tabel 5 Absolute en relatieve frequentie waarmee straffen in tweede aanleg werden opgelegd (N=23.550/ N=23.268)

	Eerste aanleg		Tweede aanleg		Ratio
	N	N%	N	N%	
Voorwaardelijke geldboete	659	2,8	1.266	5,4	1,9
Voorwaardelijke hechtenis	344	1,5	555	2,4	1,6
Onvoorwaardelijke taakstraf	6.120	26,0	6.571	28,2	1,1
Voorwaardelijke gevangenisstraf	4.485	19,0	4.498	19,3	1,0
Voorwaardelijke taakstraf	1.266	5,4	1.210	5,2	1,0
Onvoorwaardelijke jeugd-detentie	307	1,3	233	1,0	0,8
Voorwaardelijke jeugddetentie	333	1,4	247	1,1	0,8
(on)voorwaardelijke OBM	3.663	15,6	2.815	12,1	0,8
Onvoorwaardelijke geldboete	6.291	26,7	4.702	20,2	0,8
Onvoorwaardelijke gevangenisstraf	8.423	35,8	5.428	23,3	0,7
Onvoorwaardelijke hechtenis	2.024	8,6	629	2,7	0,3

Relatieve frequentie berekend op de hoger beroepzaken waar strafgegevens over voorhanden waren.

Bron: OMDATA en OBJD, bewerking WODC

5 Hoe vaak (absoluut en relatief) vernietigt de hoger beroepsrechter de beslissing van de rechter in eerste aanleg?

De vijfde onderzoeksvraag is beantwoord met behulp van de arresten van de gerechtshoven in Den Bosch en Den Haag uit de jaren 2012 en 2013 (Croes, 2016). Tabel 6 geeft een overzicht van de absolute en relatieve frequentie waarmee deze hoven de beslissing van de rechter in eerste aanleg geheel vernietigden.⁹

Tabel 6 Absolute en relatieve frequentie van gehele vernietiging van de uitspraak in eerste aanleg (2012-2013)

	Gerechtshof Den Haag		Gerechtshof Den Bosch	
	N	N%	N	N%
2012	3.830	95,3	3.320	90,5
2013	4.013	95,7	3.116	89,6

Bron: verzameling arresten

Tabel 6 maakt duidelijk dat veruit de meeste uitspraken in eerste aanleg worden vernietigd (zie het antwoord op vraag 8 hieronder). De mate waarin het hof in Den Bosch uitspraken uit de eerste aanleg

⁹ Zie Croes (2016) voor de cijfers omtrent de partiële vernietiging, de bevestiging met verbetering of aanvulling en de integrale bevestiging.

vernietigt, is daarbij iets lager dan de mate waarin het hof in Den Haag dat in de onderzochte jaren deed.¹⁰

6 Waarin wijkt het oordeel in hoger beroep af van de uitspraak in eerste instantie wat betreft de:
d aard van de straf/maatregel;
e duur van de straf/maatregel.

Naast het feit dat veel straffen minder frequent werden opgelegd in tweede aanleg dan bij de behandeling in eerste aanleg het geval was, (zie tabellen 4 en 5), was de gemiddelde hoogte van de opgelegde straffen niet gelijk. De tabellen 7 en 8 presenteren de gemiddelde strafhoogte (G), de mediaan (M) en de standaarddeviatie (SD) van de strafhoogte in eerste en tweede aanleg voor dezelfde groep zaken.¹¹

Tabel 7 Strafhoogte in eerste aanleg in euro's of dagen (N=23.550)

	G	M	SD
Onvoorwaardelijke gevangenisstraf	337,6	90	703,3
Voorwaardelijke gevangenisstraf	85,6	60	86,0
Onvoorwaardelijke hechtenis	14,5	14	10,7
Voorwaardelijke hechtenis	12,7	14	8,1
Onvoorwaardelijke jeugddetentie	109,3	60	134,0
Voorwaardelijke jeugddetentie	67,0	30	55,3
Onvoorwaardelijke taakstraf	83,3	60	59,5
Voorwaardelijke taakstraf	41,9	40	26,4
(on)voorwaardelijke obm	213,2	180	297,8
Onvoorwaardelijke geldboete	1.091,4	450	14.110,5
Voorwaardelijke geldboete	1.593,2	300	10.603,1

Bron: OMDATA en OBJD, bewerking WODC

¹⁰ Daarbij zij opgemerkt dat vernietiging van het vonnis in eerste aanleg niet hoeft te betekenen dat de beslissing van de rechter in tweede aanleg afwijkt van die van de rechter in eerste aanleg. Zie ook tabel 9 en zie ook Croes (2016).

¹¹ Cijfers berekend op de zaken waarin de straffen werden opgelegd.

Tabel 8 Strafhoogte in tweede aanleg in euro's of dagen (N=23.268)

	G	M	SD
Onvoorwaardelijke gevangenisstraf	438,5	120	813,7
Voorwaardelijke gevangenisstraf	92,7	60	103,0
Onvoorwaardelijke hechtenis	14,1	14	19,1
Voorwaardelijke hechtenis	14,1	14	8,6
Onvoorwaardelijke jeugddetentie	134,5	60	159,1
Voorwaardelijke jeugddetentie	69,9	45	63,8
Onvoorwaardelijke taakstraf	81,9	60	63,0
Voorwaardelijke taakstraf	47,1	40	31,5
Onvoorwaardelijke obm	259,0	180	321,3
Voorwaardelijke obm	158,3	120	82,1
(on)voorwaardelijke obm	223,9	180	240,9
Onvoorwaardelijke geldboete	1.033,8	400	15.435,6
Voorwaardelijke geldboete	701,7	300	3.017,4

Bron: OMDATA en OBJD, bewerking WODC

Vergelijking van de tabellen 7 en 8 maakt duidelijk dat, bijvoorbeeld, de onvoorwaardelijke gevangenisstraf weliswaar minder vaak werd opgelegd in tweede aanleg, maar bij oplegging gemiddeld wel een langere duur had (gemiddeld 438,5 dagen tegen gemiddeld 337,5 dagen met een mediaan van 120 dagen tegen 90 dagen). De gemiddeld in tweede aanleg qua duur hogere straf geldt eveneens voor de voorwaardelijke gevangenisstraf, de onvoorwaardelijke en voorwaardelijke jeugddetentie, de voorwaardelijke taakstraf en de (on)voorwaardelijke OBM.

De vergelijking op basis van de gemiddelde strafhoogte, zoals die hierboven is gemaakt voor onvoorwaardelijke gevangenisstraf, omvat alle zaken waarin in eerste en/of tweede aanleg onvoorwaardelijke gevangenisstraf is opgelegd. Dat gebeurde in eerste aanleg vaker dan in tweede aanleg en omdat het daarbij vaak om lichte straffen ging, brachten die de gemiddelde strafhoogte naar beneden. Om die reden is de vergelijking in tabel 9 op een andere manier

gemaakt. Deze tabel presenteert voor de zaken waar de strafsoort in eerste en tweede aanleg werd opgelegd het gemiddelde verschil tussen de eerste en tweede aanleg in de hoogte van de opgelegde straffen uitgedrukt als percentage van de opgelegde strafhoogte in eerste aanleg. De tabel maakt duidelijk dat, om een voorbeeld te geven, in geval van de 4.985 zaken waarin zowel in eerste als in tweede aanleg onvoorwaardelijke gevangenisstraf werd opgelegd, de strafhoogte per zaak gemiddeld 1,5% hoger was in de tweede aanleg dan in eerste aanleg. De in de tweede aanleg opgelegde strafhoogte was – bij identieke strafsoort in eerste en tweede aanleg – daarnaast gemiddeld hoger in geval van de voorwaardelijke gevangenisstraf, de voorwaardelijke hechtenis, de voorwaardelijke jeugddetentie, de voorwaardelijke taakstraf en de voorwaardelijke geldboete.

Benadrukt zij dat het hierbij gaat om een ongewogen gemiddelde waarin grote procentuele veranderingen in de onderliggende strafmaat ongeacht de hoogte van de oorspronkelijke straf veel invloed hebben. De tabel geeft daarom ook het netto resultaat van de behandeling in tweede aanleg. Het gaat hier om het gemiddelde absolute verschil in de strafoplegging tussen de eerste en de tweede aanleg voor de zaken waarin de desbetreffende strafsoort in eerste en tweede aanleg is opgelegd. Bij de berekening van dit gemiddelde blijft het relatieve verschil in de strafoplegging buiten beschouwing en hebben grote absolute verschillen tussen de strafoplegging in eerste en tweede aanleg veel invloed. Voor de onvoorwaardelijke gevangenisstraf geldt dat deze in eerste aanleg gemiddeld ruim 35 dagen langer was dan in tweede aanleg, voor de voorwaardelijke gevangenisstraf dat deze in tweede aanleg gemiddeld ruim 5 dagen langer was dan in eerste aanleg.

Tabel 9 Gemiddelde verschil in strafhoogte bij oplegging van dezelfde strafsoort in eerste en tweede aanleg

	N	Ongewogen gemiddelde procentuele verandering in de strafhoogte		Strafhoogte in tweede aanleg vergeleken met de eerste aanleg (in procenten)		
		Gemiddeld	nettoresultaat	Lager	Gelijk	Hoger
Onvoorwaardelijke gevangenisstraf	4.985	1,5	-35,5	34,8	51,4	13,8
Voorwaardelijke gevangenisstraf	2.821	18,7	5,5	17,9	60,7	21,4
Onvoorwaardelijke hechtenis	585	-6,5	-0,9	24,8	72,0	3,2
Voorwaardelijke hechtenis	172	9,0	0,8	5,2	83,1	11,6
Onvoorwaardelijke jeugddetentie	203	-1,3	-1,3	26,4	63,5	9,9
Voorwaardelijke jeugddetentie	195	42,1	2,5	20,0	60,5	19,5
Onvoorwaardelijke taakstraf	3.544	-3,1	-9,7	32,6	55,4	12,0
Voorwaardelijke taakstraf	540	17,4	-5,4	15,6	61,7	22,8
(On)voorwaardelijke obm	1.813	0,0	-16,5	15,1	76,9	8,0
Onvoorwaardelijke geldboete	3.707	-4,5	-111,0	32,8	54,1	13,0
Voorwaardelijke geldboete	290	9,0	-101,0	21,0	60,0	19,0

Een positieve score op het verschil tussen de eerste en tweede aanleg in de gemiddeld opgelegde strafhoogte geeft aan dat de straf in eerste aanleg gemiddeld lager was, een negatieve score dat de straf in tweede aanleg gemiddeld lager was. Het gemiddelde nettoresultaat is voor de boetes in euro's, voor de vrijheidsstraffen in dagen en voor de taakstraf in uren. Een positieve score geeft per strafsoort aan dat de gemiddelde straf voor de onderzochte groep in eerste aanleg lager was, een negatieve score dat de gemiddelde straf in tweede aanleg gemiddeld lager was.

Bron: OMDATA en OBJD, bewerking WODC

De tabel presenteert tot slot tevens in welk percentage van de zaken de hoogte van de straf in tweede aanleg lager, gelijk aan of hoger was dan de hoogte van de straf in tweede aanleg. Voor de onvoorwaardelijke gevangenisstraf gold dat in bijna 35% van de gevallen de straf in tweede aanleg korter uitviel, in ruim 51% even lang bleef en in bijna 14% van de zaken langer uitviel dan in eerste aanleg.

7 Hoe motiveert de hoger beroepsrechter zijn afwijkende beslissing?

Uit de arresten van de gerechtshoven in Den Haag en Den Bosch over de jaren 2012 en 2013 blijkt dat de appelrechter zijn afwijkende beslissing gewoonlijk slechts motiveert met: 'Het vonnis waarvan beroep kan niet in stand blijven omdat het hof zich daarmee niet verenigt.' Dit is in overeenstemming met wat de memorie van toelichting bij de wijziging van het Wetboek van Strafvordering in 2005 voorschreef.¹² In de praktijk wordt alleen in geval van bevestiging met verbetering en/of aanvulling of partiële vernietiging van de uitspraak in eerste aanleg beargumenteerd afstand genomen van het vonnis in eerste aanleg.

8 Hoe kenmerken de zaken zich waarin de hoger beroepsrechter de uitspraak van de rechter in eerste aanleg vernietigt qua sancties of maatregelen die zijn opgelegd in eerste en tweede instantie?

De gegevensbestanden die voor dit onderzoek konden worden gebruikt, geven geen inzicht in de vraag of de uitspraak in eerste aanleg (deels) is bevestigd of (deels) is vernietigd. Alleen de bestudering van de arresten kon dat duidelijk maken. Voor dit onderzoek kon echter alleen worden beschikt over de uitspraken in tweede aanleg van de hoven in Den Haag en Den Bosch en niet over de uitspraken in eerste aanleg: een vergelijking van die twee was dus niet mogelijk. Uitgaande van de cijfers die zijn gepresenteerd in tabel 6 is het echter de vraag of dit een groot probleem is. Deze cijfers maken immers duidelijk dat 90% tot 95% van de uitspraken in eerste aanleg werd vernietigd. Wanneer onder vernietiging ook de partiële vernietiging en de aanvulling c.q. verbetering van het vonnis worden begrepen, dan loopt dit percentage op tot 98-99% (Croes, 2016). De antwoorden op onderzoeksvraag 8 zullen dan nauwelijks afwijken van de cijfers die hierboven in het antwoord op vraag 6 reeds zijn gepresenteerd.

¹² Kamerstukken II, 2005/06, 30 320, nr. 3.

9 *Wat is de doorlooptijd in hoger beroep? Doen zich daarbij verschillen voor tussen de typen rechtszaken of op basis van andere kenmerken?*

Deze onderzoeksvraag is beantwoord met behulp van gegevens uit OMDATA en NIAS. Voor bijna 34-duizend zaken die in eerste aanleg in 2008 of 2009 instroomden en vervolgens in hoger beroep werden afgedaan, was vast te stellen wanneer de zaak in hoger beroep was afgerond en hoe lang de doorlooptijd was.¹³ Deze doorlooptijd is hier gedefinieerd als

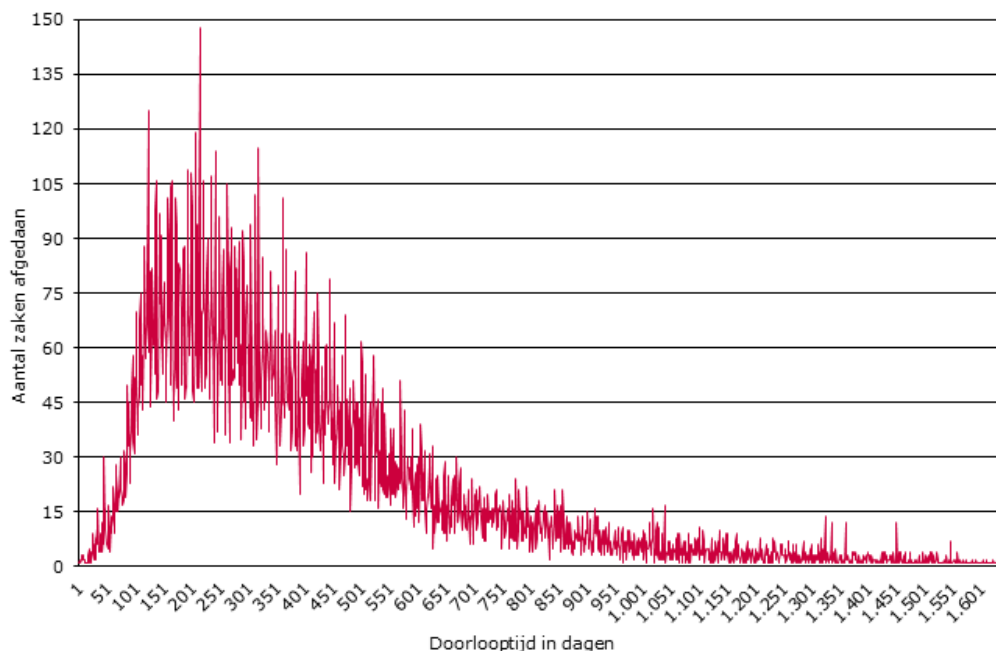
het aantal dagen verstreken tussen de datum van het eindvonnis in eerste aanleg en de datum van de laatste uitspraak in hoger beroep.¹⁴ Figuur 1 geeft de aantallen afgedane zaken naar aantal dagen doorlooptijd weer. De figuur maakt duidelijk dat de meeste hoger beroepzaken binnen 500 dagen werden afgerond maar dat een aanzienlijk aantal zaken meer tijd vergt. De gemiddelde doorlooptijd was 480 dagen met een mediaan van 401 dagen en een standaarddeviatie van 298 dagen.¹⁵

¹³ Van de 39.648 zaken waarin hoger beroep was ingesteld (instroom 2008-2009) en niet was ingetrokken (zie Croes, 2016) kon op basis van een gegevenslevering uit NIAS door het OM in Den Bosch in februari 2016 van 33.948 een einddatum van de behandeling in tweede aanleg worden vastgesteld. Voor een klein aantal zaken waarin cassatie was ingesteld was dat niet mogelijk omdat er in NIAS soms de datum van uitspraak in cassatie ten onrechte als de datum van uitspraak in hoger beroep staat geregistreerd. In dat geval is de datum van het instellen van cassatie gekozen als de einddatum van de behandeling in hoger beroep. In totaal 2.562 parketnummers werden niet in NIAS teruggevonden. Van de 37.086 zaken die wel in NIAS werden teruggevonden, ging het in 2.351 zaken om een verlofzaak waarin geen verlof was verleend om in hoger beroep te gaan; in 55 gevallen ging het om een intrekking van het hoger beroep; in 186 gevallen was de zaak om een andere reden afgevoerd (ten onrechte ingeschreven, overlijden verdachte, verwezen naar een ander hof, verjaard etc.). In slechts 34 gevallen was het parketnummer wel teruggevonden, was de zaak niet afgevoerd en was er geen einddatum van de behandeling in tweede aanleg bekend. Die zaken lopen wellicht nog.

¹⁴ In veruit de meeste gevallen is dit het vonnis in de strafzaak, soms – indien van toepassing – het vonnis in de bijbehorende ontnemingszaak

¹⁵ Deze doorlooptijd van 480 dagen (68,5 weken) voor de instroom in eerste aanleg in 2008 en 2009 is langer dan de 65 weken waarop Zuiderwijk, Cramer, Leertouwer et al. (2012, p. 89) met gebruikmaking van dezelfde variabelen in OMDATA en NIAS uitkwamen. Uitgaande van de instroom in eerste aanleg in 2008 baseerden de auteurs zich in hun berekening op een selectie van 11.200 (in eerste instantie) respectievelijk 10.000 zaken (in tweede instantie). In deze factsheet is voor 2008 als jaar van instroom uitgegaan van de 17.051 zaken waarvoor een valide doorlooptijd in hoger beroep kon worden vastgesteld (c.q. kon worden geschat – zie noot 14). Wanneer van louter die instroom in eerste aanleg in 2008 wordt uitgegaan, komt de gemiddelde doorlooptijd op basis van de genoemde 17.051 zaken op 483 dagen (69 weken). Op basis van welke criteria Zuiderwijk, Cramer, Leertouwer et al. (2012, p. 89) de instroom in eerste aanleg tot 11.200 zaken beperkten, is niet duidelijk. Navraag bij de auteurs niet tot opheldering mogen leiden. Dat geldt wel voor hun uiteindelijke beperking van het aantal zaken tot 10.000: dat zou op ontbrekende gegevens terug te voeren zijn geweest.

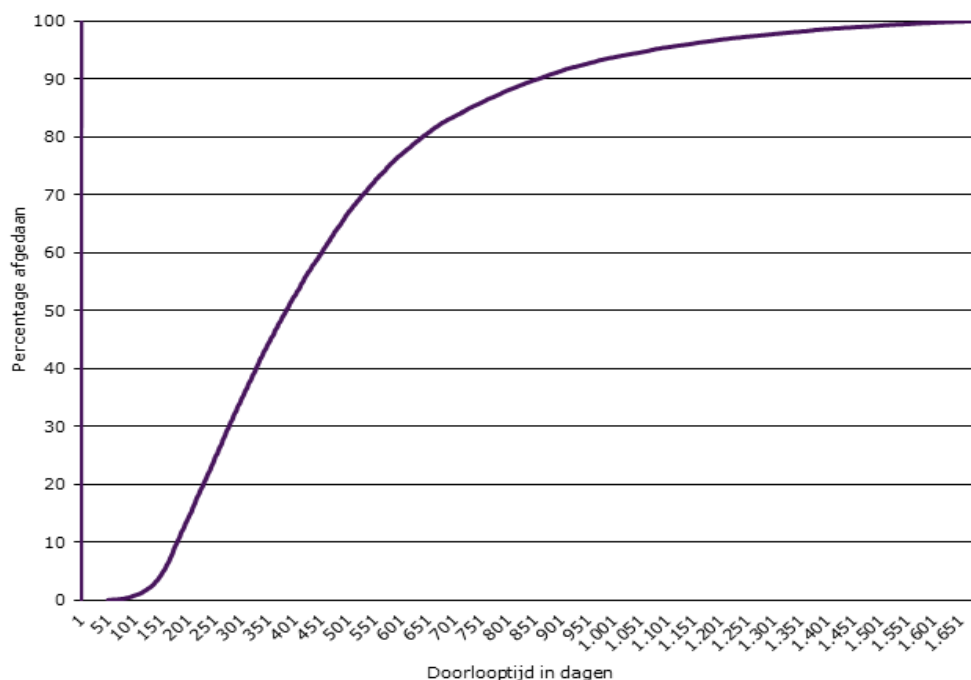
Figuur 1 Frequentie van de afdoening van zaken in hoger beroep over de tijd (instroom 2008-2009)

Bron: OMDATA en NIAS, bewerking WODC

Figuur 2 geeft het percentage afgedane zaken over de tijd weer. Net als figuur 1 maakt figuur 2 duidelijk dat de meeste zaken (64,6%) binnen 500 dagen worden afgerond maar dat het nog eens ruim 500 dagen duurt voordat 95% afronding is bereikt.

Figuur 2 Percentage afgedaan in hoger beroep over de tijd (instroom 2008-2009)

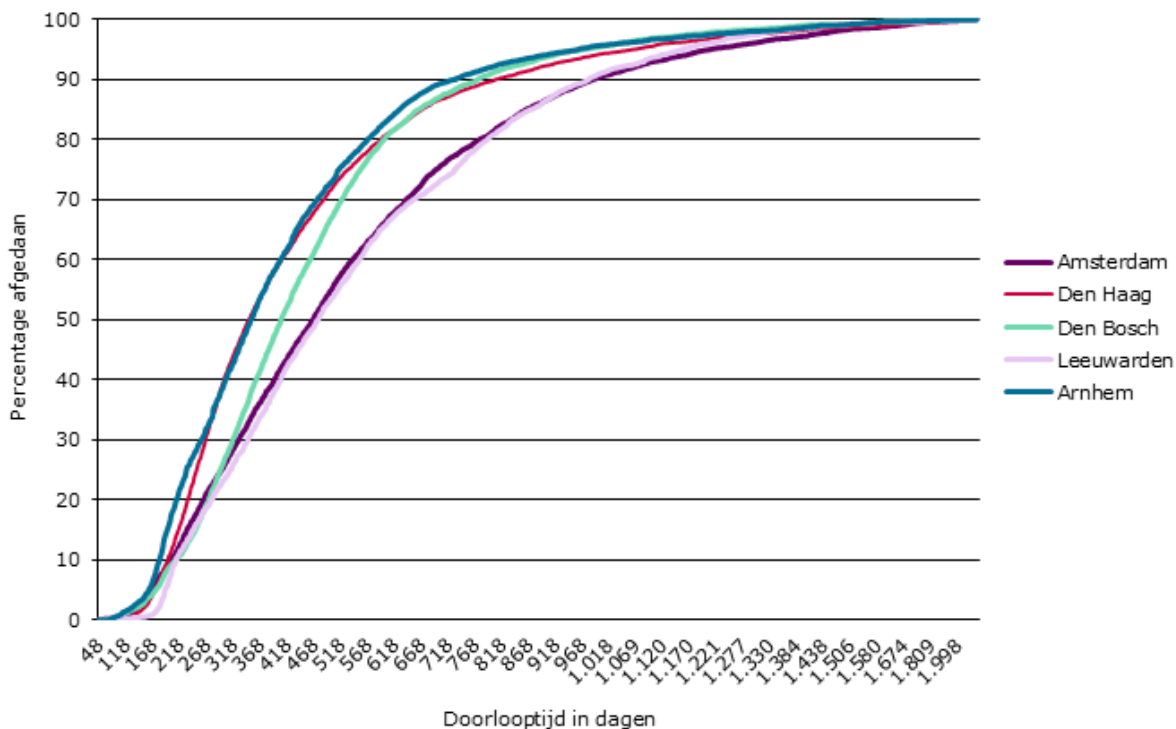

Bron: OMDATA en NIAS, bewerking WODC

De tijd die de verschillende hoven nodig hadden om de hoger beroepzaken af te ronden, is niet gelijk. Figuur 3 maakt dit inzichtelijk: de hoven in Den Haag en Arnhem zijn relatief snel en die in Amsterdam en Leeuwarden zijn relatief langzaam. Het hof in Den Bosch valt hier tussen. De verschillen in doorloop-

tijden kunnen te maken hebben met verschillen in werkwijzen, en/of met verschillen in de zaken die de gerechtshoven ter behandeling kregen.

Figuur 3 Percentage afgedaan in hoger beroep over de tijd per gerechtshof (instroom 2008-2009)

Bron: OMDATA en NIAS, bewerking WODC

Tabel 10 geeft een overzicht van de doorlooptijd per kwalificerend strafbaar feit (bij meerdere gepleegde strafbare feiten is dat het ernstigste feit). De analyse is gebaseerd op een databestand dat gegevens uit OMDATA en NIAS combineert. De eerste kolom geeft het kwalificerende strafbare feit. De tweede kolom geeft het aantal gevallen waarop de analyse is

gebaseerd.¹⁶ De berekening van de gemiddelde (G) doorlooptijd, de mediaan (M) van de doorlooptijd en de standaarddeviatie (SD) zijn op deze aantallen gebaseerd.

¹⁶ Zie Croes (2016) voor discrepanties tussen OMDATA, de OBJD en NIAS.

Tabel 10 Doorlooptijden in hoger beroep in dagen (instroom 2008-2009)

Kwalificerend strafbaar feit	Doorlooptijden			
	N	G	M	SD
Overtreding binnenvaartpolitiereglement	15	303	289	101,2
Overtreding regeling voertuigen	21	324	343	105,1
Onbekend	990	363	288	238,5
Overtreding reglement verkeersregels en -tekens	1.166	365	285	263,3
Overtredingen strafrecht	232	369	288	245,5
Overtreding betreffende het openbaar gezag	87	413	288	309,0
Overig WWV94 + WWV(oud)	2.759	424	353	262,0
Overtreding wet personenvervoer	589	424	343	278,8
Overtreding leerplichtwet	176	426	301	399,9
Gemeengevaarlijke delicten	178	435	337	264,5
Militair	7	435	366	325,9
Vernieling	566	439	378	254,4
Eenvoudige diefstal	1.649	447	393	257,0
Doorrijden na ongeval	202	453	410	221,5
Rijden onder invloed	1.365	456	381	267,4
Wapens en munitie	251	457	395	271,1
Heling	457	468	390	276,8
Openbaar gezag	763	469	406	270,5
Mishandeling	3.383	470	418	257,2
Bedreiging	1.225	471	408	263,6
Overtreding WA-verzekering motorrijtuigen	3.371	473	378	307,1
Diefstal met geweld	1.248	476	403	288,3
Discriminatie	18	480	536	187,5
Overtreding visserijwet	17	480	346	276,6
Verkrachting	231	482	412	310,5
Diefstal d.m.v. braak	898	483	425	280,7
Aanranding	115	484	394	303,2
Overig seksueel	254	484	447	269,3
Afpersing	98	489	423	272,6
Overig gekwalificeerd diefstal	2.699	489	420	286,0
Harddrugs	1.565	494	401	342,0
Schennis der eerbaarheid	28	504	412	288,1
Openbare orde	1.417	508	441	301,1
Tegen het leven	1.095	514	446	305,2
Verduistering	315	529	452	325,5
Dood/letsel door schuld	15	545	646	212,1
Overige wetten	155	557	439	363,5
Softdrugs	624	582	493	346,8
Economie	768	587	529	292,0
Bedrog	397	594	515	344,4
Overtreding vreemdelingenbesluit	27	594	643	282,9
Valsheidsmisdrijven	1.425	596	514	346,1
Poging tot misdrijf	13	609	380	496,2
Overige misdrijven wetboek strafrecht	1.074	635	513	410,2
Totaal	33.948	480	401	297,9

Bron: OMDATA en NIAS, bewerking WODC

Tabel 10 maakt duidelijk dat in hoger beroep overtredingen over het geheel genomen een relatief korte doorlooptijd hebben terwijl categorieën als bedrog,

valsheidsmisdrijven en overige misdrijven een relatief lange doorlooptijd kennen.

10 *Wat is het aandeel tussenvonnissen op het totale aantal vonnissen waarvan in hoger beroep wordt gegaan?*

Deze onderzoeksvraag is beantwoord met behulp van de arresten uit 2012 en 2013 van de gerechtshoven in Den Haag en Den Bosch. Tabel 11 maakt duidelijk dat tussenarresten zelden worden gewezen: het gaat om enkele tientallen per hof per jaar.

Tabel 11 Absolute (en relatieve) frequentie van de tussenarresten (2012-2013)

	Gerechtshof Den Haag		Gerechtshof Den Bosch	
	N	N%	N	N%
2012	49	1,6	64	1,9
2013	55	1,6	73	2,4

De relatieve frequentie is berekend op het totaal aantal arresten (arresten, tussenarresten en herstelarresten) dat is geproduceerd.

Bron: verzameling arresten

11 *Hoe vaak vindt een enkelvoudige behandeling plaats in hoger beroep?*

Deze onderzoeksvraag is beantwoord op basis van gegevens uit NIAS over de behandeling van de zaken bij de gerechtshoven in Den Haag en Den Bosch over de jaren 2009-2013. Tabel 12 geeft een overzicht van de enkelvoudige en meervoudige afdoening in hoger beroep aan deze gerechtshoven. Uitgaande van de gegevens uit NIAS varieerde het percentage meervoudige afdoeningen bij het hof in Den Bosch tussen de ruim 73% en ruim 87% over de periode 2009-2013. Voor het hof in Den Haag was dat over dezelfde periode tussen de bijna 67% en ruim 73%.

Tabel 12 Enkelvoudige en meervoudige afdoening op basis van NIAS (2009-2013)

	Gerechtshof Den Haag				Gerechtshof Den Bosch			
	Enkelvoudig	N%	Meervoudig	N%	Enkelvoudig	N%	Meervoudig	N%
2009	1.440	29,4	3.450	70,6	974	26,5	2.700	73,5
2010	1.219	30,7	2.746	69,3	398	12,8	2.721	87,3
2011	1.343	33,1	2.716	66,9	502	13,3	3.281	86,7
2012	1.289	26,8	3.522	73,2	556	14,6	3.243	85,4
2013	1.211	27,1	3.263	72,9	703	19,8	2.840	80,2

Bron: NIAS

12 *In hoeveel zaken die onder de reikwijdte van art. 410a Sv vallen verleent de rechter jaarlijks verlof voor hoger beroep?*

Deze onderzoeksvraag is beantwoord met behulp van NIAS-gegevens van de gerechtshoven in Den Haag en Den Bosch over de jaren 2009-2013. Tabel 13 geeft de absolute en relatieve aantallen toegewezen verzoeken om in hoger beroep te mogen gaan. De tabel maakt duidelijk dat de percentages toegewezen verzoeken in Den Bosch aanzienlijk hoger lagen dan in Den Haag. In beide hoven is in 2012 het percentage toewijzingen bovendien duidelijk toegenomen.

Tabel 13 Toegewezen verzoeken I (2009-2013)

	Gerechtshof Den Haag		Gerechtshof Den Bosch	
	N	N%	N	N%
2009	239	20,2	309	64,0
2010	249	22,5	318	60,2
2011	412	32,9	379	69,1
2012	470	54,5	496	95,2
2013	219	52,9	289	88,6

Bron: NIAS

Literatuur

M.T. Croes (2016). *Strafvordering bevorderd: Memorandum modernisering Wetboek van Strafvordering*. Den Haag: WODC. Memorandum 2016-2.

N.E de Heer-de Lange, S.N Kalidien (red.) (2014). *Criminaliteit en rechtshandhaving 2013: Ontwikkelingen en samenhangen*. Den Haag: Boom Lemma. Justitie in statistiek 4.

Deze reeks omvat korte verslagen van onderzoek dat door of in opdracht van het WODC is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud het standpunt van de Minister van Veiligheid en Justitie weergeeft.

Alle rapporten van het WODC zijn gratis te downloaden van www.wodc.nl.